

ایمان و یقین

مؤلف:

محمد هادی رحمانی

www.ketab.ir

ایمان و یقین

مؤلف: محمدهادی رحمانی

ناظر فنی: علی قنبریان

ناشر: میراث فرهیختگان Miras Farhikhtegan Publications

۰۹۱۲۸۵۱۹۹۸۵ و ۰۲۱۵۵۵۴۰۷۶۵

صفحه آرا: مؤسسه فرهنگی هنری نوین پژوهش فیاض

Novin Pazhuhesh Fayyaz Art and Cultural Institute

حاجه اول / مهر ۱۳۹۹ شمسی / شمارگان: ۵۰۰ نسخه

محل نشر: تهران / قطع: وزیری / قیمت: ۵۶۰۰۰ تومان

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۷۷-۲۴-۸

ISBN: 978-622-7-7-24-8

۰۹۱۲۸۵۱۹۹۸۵
WWW.MIRAS.FARHIKHTEGAN.COM

۰۲۱۵۵۵۴۰۷۶۵
WWW.NOVINPAZHUSH.FAYYAZ.COM

سرشناسه	:	رحمانی، محمدهادی، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ایمان و یقین / مؤلف: محمدهادی رحمانی.
مشخصات نشر	:	تهران: میراث فرهیختگان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۳۷۵ ص.
شابک	:	978-622-7377-24-8: ۵۶۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ۳۶۳ - ۳۷۵.
موضوع	:	یقین -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	:	Certainty -- *Religious aspects -- Islam
موضوع	:	ایمان (اسلام)
موضوع	:	Faith (Islam)
موضوع	:	ایمان
موضوع	:	Faith
موضوع	:	یقین
موضوع	:	Certainty
رده‌بندی کنگره	:	BP۲۸۶/۱
رده‌بندی دیویی	:	۲۹۷/۸۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۳۶۶۳۹۳
وضعیت رکورد	:	فیا

فهرست مطالب

۵	فهرست مطالب
۱۵	پیشگفتار
۲۰	مقدمه
۲۳	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۲۴	گفتار اول: کلیات
۲۵	۱. تبیین موضوع
۲۶	۲. سؤالات تحقیق
۲۷	۳. فرضیه تحقیق
۲۸	۴. اهمیت این بحث در مسائل دینی
۲۸	الف) موضوع پیدا کردن و تبیین آیات و روایات
۲۹	ب) تبیین استقرار ایمان و بهره‌مندی از آثار و بذایات ایمان
۲۹	ج) توجیه‌پذیر بودن دعوت مردم به معرفت و حل‌شده‌ات دینی
۳۰	د) پاسخ به جریانات انحرافی در فلسفه غرب
۳۰	۵. پیشینه تحقیق و نوآوری نوشتار حاضر
۳۳	گفتار دوم: مفاهیم
۳۳	۱. ایمان در لغت و اصطلاح
۳۳	ایمان در لغت
۳۵	ایمان در اصطلاح
۳۷	۲. یقین در لغت و در اصطلاح
۳۷	یقین در لغت

- یقین در اصطلاح ۳۷
- فصل دوم: اقسام یقین ۳۹
- گفتار اول: یقین به معنای اعم ۴۰
- گفتار دوم: یقین روانشناختی ۴۲
- گفتار سوم: یقین به معنای اخص ۴۵
- تأسیح قیود تعریف ۴۶
- عام تغییر در یقین مضاعف (جریان یقین مضاعف در قضایای شخصیّه) ۴۸
- معرفت تولیدی یقین به معنای اخص ۵۲
- دسته اول: یقین به حجیت و یقینی بودن مفاد ۵۳
- دسته دوم: یقین به حجیت و ظنی بودن مفاد ۵۹
- دسته سوم: عدم حجیت و ظنی بودن مفاد ۶۰
- گفتار چهارم: یقین فلسفی ۶۱
- گفتار پنجم: مراتب یقین ۶۳
- مراتب هستی ۶۳
- الف) مرتبه عالم ماده ۶۴
- ب) مرتبه عالم مثال ۶۴
- ج) مرتبه عالم عقل ۶۶
- بیان مراتب سه گانه یقین ۶۷
۱. مرتبه علم الیقین ۶۷
۲. مرتبه عین الیقین ۶۷
۳. مرتبه حقّ الیقین ۷۲
- گفتار ششم: اعتبارسنجی مراتب یقین ۷۵

۷۵	۱. مرتبه علم یقین
۷۵	۲. مرتبه عین یقین
۸۰	۳. مرتبه حق یقین
۸۲	گفتار هفتم: رابطه علم (معرفت) با یقین
۸۷	گفتار هشتم: مکان و جایگاه استقرار یقین
۹۰	جمع بندی فصل دوم
۹۳	فصل سوم: امکان تحقق یقین
۹۴	گفتار اول: معنی و معیار صدق
۹۵	۱. معنای صدق و سبب برآورد آن
۹۹	۲. معیار تشخیص صدق
۹۹	۱. ۲. انسجام گرایی
۱۰۱	۲. ۲. مبنای گرو
۱۰۳	گفتار دوم: معنای بدیهیات و جایگاه آن‌ها (تقسیم قضایا براساس
۱۰۸	مجرد یا مادی بودن ادراکات حسی
۱۰۹	ادراک حسی بدون حکم و تصدیق
۱۱۰	جزئی بودن ادراکات حسی
۱۱۰	مراد از صدق یقین در ادراکات حسی
۱۱۰	شبهه خطا در ادراک حسی و پاسخ آن
۱۱۵	اشکال به قیاس در مجربات و پاسخ آن
۱۱۸	شرایط یقینی بودن مجربات
۱۲۱	تفاسیر دیگر برای حدس
۱۲۳	تفاوت حدسیات و مجربات

- تفاوت حدسیات با الهام ۱۲۴
- شدت و ضعف در حدس ۱۲۵
- بدیهی بودن حدسیات ۱۲۵
- شروط تحقق تواتر ۱۲۸
- متواترات در نقل قول، یقینی در سند نه در مضمون ۱۳۲
- متواترات، یقینی یا اطمینانی ۱۳۳
- معنی یقین در گزاره‌های باید و نباید ۱۳۸
- ملاک بدیهی بودن حمل حسن و قبح بر عدل و ظلم ۱۴۱
- معنای ذاتی بودن حسن و قبح برای عدل و ظلم ۱۴۲
۱. ذاتی به معنای تحلیل اجزاء ذات و مفهوم (شبه ذاتی باب ایشاقوجی) ۱۴۲
۲. ذاتی به معنای تحلیل اعم از تحلیل مفهوم و اعراض لازم (شبه ذاتی باب برهان) ۱۴۳
۳. معانی دیگر ذاتی ۱۴۵
- قضایای حسن و قبح از مشهورات خاصه نیست ۱۴۶
- اقسام قضایای نظری عقل عملی ۱۴۸
- الف) حسن و قبح اقتضائی ۱۴۸
- ب) حسن و قبح بدون اقتضا ۱۴۸
- عدم تغییر در حسن و قبح ۱۴۹
- گفتار سوم: رجوع نظریات به بدیهیات و تحقق یقین ۱۵۱
- بررسی اقسام حجت ۱۵۱
۱. قیاس ۱۵۲
۲. استقراء ۱۵۳

۱۵۴.....	۳. تمثیل
۱۵۷.....	رجوع استقراء به قیاس
۱۶۲.....	رجوع تمثیل به قیاس
۱۶۶.....	رجوع تمثیل به قیاس به نوع دیگری
۱۶۷.....	تمثیل - فقه
۱۷۰.....	منصوص العلة
۱۷۲.....	۲. مستنبط عام
۱۷۲.....	۳. مستنبط الهی
۱۷۳.....	۴. مستنبط العنا ظنی
۱۷۴.....	۵. القاء خصوصیت
۱۷۶.....	گفتار چهارم: پاسخ به شبهه احتمال جمل مرکب در تحقق یقین
۱۷۶.....	شبهه جهل مرکب در تحقق یقین
۱۷۷.....	پاسخ به شبهه جهل مرکب
۱۷۹.....	راه از بین بردن جهل مرکب (تحلیل جهل مرکب)
۱۸۱.....	مراحل از بین بردن جهل مرکب
۱۸۱.....	مرحله اول: از بین بردن یقین
۱۸۲.....	مرحله دوم: توجه به جهل دوم
۱۸۲.....	مرحله سوم: از بین بردن کامل جهل
۱۸۴.....	جمع بندی فصل سوم
۱۸۷.....	فصل چهارم: ایمان دینی
۱۸۸.....	گفتار اول: دیدگاه های مختلف درباره معنای ایمان
۱۸۹.....	اقوال جریانات اهل سنت درباره ایمان

۱. خوارج ۱۸۹
۲. مرجئه ۱۹۳
۳. جهیمیه ۱۹۴
۴. کرامیه ۱۹۵
۵. اهل حدیث ۱۹۷
۶. اشاعره ۲۰۰
۷. معتزله ۲۰۲
- اقوال علماء شیعه درباره ایمان ۲۱۰
 ۱. مرحوم سید محمد تقی، شیخ مفید، سید رضی ۲۱۰
 ۲. سید مرتضی ۲۱۰
 ۳. شیخ الطائفه، شیخ طوسی ۲۱۲
 ۴. خواجه نصیرالدین طوسی ۲۱۲
 ۵. مرحوم ملاصدرای شیرازی ۲۱۴
 ۶. علامه طباطبایی ۲۱۸
 ۷. مرحوم امام خمینی ۲۱۹
 ۸. حاج آقا مصطفی خمینی ۲۱۹
- اقوال فلاسفه غربی درباره ایمان ۲۲۰
 ۱. توماس آکویناس ۲۲۰
 ۲. مارتین لوتر ۲۲۱
 ۳. ویلیام جیمز ۲۲۳
 ۴. جان هیک ۲۲۵
- جمع‌بندی اقوال درباره ایمان ۲۲۸

۲۳۰	گفتار دوم: تحلیل معنای تصدیق.....
۲۳۰	مقدمه اول: تقسیم علم به حضوری و حصولی.....
۲۳۲	مقدمه دوم: اجزاء قضیه.....
۲۳۳	حقیقت تصدیق (ایمان).....
۲۳۴	تحلیل معنای اتفاق.....
۲۳۴	کشف خدا در ایمان.....
۲۳۵	جایگاه ایمان در انساب.....
۲۳۶	دخالت اراده در تصدیق.....
۲۳۷	جمع بندی معنای تصدیق و ایمان.....
۲۳۸	گفتار سوم: مراتب و شدت و ضعف در ایمان.....
۲۳۸	شدت و ضعف داشتن ایمان در قرآن و احادیث.....
۲۳۹	معنا و حقیقت شدت و ضعف در ایمان.....
۲۴۰	مقدمه اول: معنای تشکیکی و مرتبه دار بودن.....
۲۴۱	مقدمه دوم: حقیقت ایمان.....
۲۴۲	مراتب مؤمنان در قرآن و احادیث.....
۲۴۵	نقد و بررسی اقوال در شدت و ضعف داشتن ایمان.....
۲۴۵	۱. سیدعلی خان کبیر.....
۲۴۶	۲. مرحوم ملاصدرا.....
۲۴۸	۳. مرحوم کاشف الغطاء.....
۲۴۹	۴. علامه طباطبائی.....
۲۵۰	۵. مرحوم شبّر.....
۲۵۱	۶. ابن حزم.....

- نقد و بررسی سخن مخالفان شدت و ضعف داشتن ایمان ۲۵۱
۱. ابوحنیفه ۲۵۱
۲. امام الحرمین و فخر رازی ۲۵۳
۳. شهید ثانی ۲۵۵
- جمع‌بندی فصل چهارم ۲۵۸
- فصل پنجم: رابطه یقین و ایمان ۲۶۱
- مقدمه ۲۶۲
- گفتار اول: یقین مانع ایمان ۲۶۵
۱. ظاهرگرایان ۲۶۵
- ظاهرگرایان و تغییر مضامین و یقین فلسفی ۲۶۷
- نقد ظاهرگرایان ۲۶۸
- دلیل اول: خطاپذیری عقل و عام احاطه عقل به تمام قرائن و شواهد: .. ۲۶۹
- دلیل دوم: ظنی بودن اعتماد به عقل ۲۷۲
- دلیل سوم: پیامبر، تنها مفسر قرآن ۲۷۴
- دلیل چهارم: روایات نافی تفسیر به رأی قرآن و گزاره‌های دینی ۲۷۶
- دلیل پنجم: بی‌نیازی به عقل به خاطر جامع بودن قرآن ۲۷۷
۲. ایمان‌گرایان ۲۸۰
- سیر تاریخی ایمان‌گرایی در غرب ۲۸۰
- ادله ایمان‌گرایان و نقد آن‌ها ۲۸۳
- دلیل اول: استدلال از طریق ویژگی‌های ایمان ۲۸۳
- دلیل دوم: درونی بودن ایمان و بیرونی بودن تعقل ۲۸۷
- دلیل سوم: پرستش عقل و منطق به جای خدا ۲۸۸

۲۸۹	دلیل چهارم: بی پایه و اساس بودن استدلال
۲۹۲	گفتار دوم: یقین و ایمان دو مقوله بدون ارتباط
۲۹۲	۱. فلسفه تحلیل زبانی و بیتگشتان
۲۹۴	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه تحلیل زبانی
۲۹۷	۲. تجربه دینی و فلسفه شلایر ماکر
۳۰۰	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه تجربه دینی
۳۰۱	نقد تجربه دینی
۳۰۴	۳. فلسفه انتفادی کانت
۳۰۸	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه کانت
۳۱۰	۴. پوزیتیویسم منطقی
۳۱۳	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه پوزیتیویسم منطقی
۳۱۵	۵. ابطال پذیری
۳۱۸	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه ابطال پذیری
۳۱۹	۶. هرمنوتیک
۳۲۳	رابطه یقین مضاعف و یقین فلسفی با ایمان در نگاه هرمنوتیک فلسفی
۳۲۳	نقد هرمنوتیک فلسفی
۳۲۴	۷. پلورالیسم
۳۲۵	اول: پلورالیزم اجتماعی و سیاسی (حقوقی)
۳۲۶	دوم: پلورالیزم فرهنگی
۳۲۶	سوم: پلورالیزم اخلاقی
۳۲۷	چهارم: پلورالیزم معرفتی
۳۲۷	رویکردهای پلورالیزم معرفتی

پیشگفتار

رابطه بین ایمان با علم و عقل از گذشته مورد بررسی و توجه بوده است اما رابطه بین ایمان و یقین فلسفی کمتر مورد توجه بوده است. در این نوشتار رابطه بین ایمان با یقین مضاعف و یقین فلسفی مورد توجه بوده است. برای بررسی این رابطه ابتدا به شناخت حقیقت یقین و بیان امکان تحقق یقین فلسفی پرداختیم سپس حقیقت ایمان و مراد از ایمان را بررسی کردیم و در گام آخر به رابطه بین ایمان و یقین فلسفی پرداختیم.

درباره حقیقت، یقین، یقین‌دگفت، برای یقین چند اصطلاح وجود دارد:

۱. یقین به معنای «... به مدای مطلق اعتقاد جازم به گونه‌ای که احتمال نقیض آن داده نشود.
 ۲. یقین روانشناختی: که برای آن دو اصطلاح وجود دارد، یکی به معنای همان یقین به معنای اعم و دیگری به معنای یقینی که به تأمین حاصل شود.
 ۳. یقین مضاعف (به معنای اخص): یقینی که علاوه بر اعتقاد جازم مطابق واقع و غیرقابل زوال هم باشد البته در قید آخر باید توجه داشت که تمد زمان نیز لحاظ شود تا در جزئیات نیز یقین مضاعف جاری باشد.
 ۴. یقین فلسفی: یقین مضاعفی است که در مسائل هستی‌شناسی باشد و با برهان قیاسی حاصل شود.
- گاهی توهم می‌شود دلیل احتمال جهل مرکب هیچ‌گاه یقین مضاعف و در نتیجه یقین فلسفی حاصل نمی‌شود اما باید توجه داشت این شبهه از خلط بین جایگاه هستی‌شناس و معرفت‌شناس حاصل شده است.